

EEDER
EDEBÎ ELEŞTİRİ DERGİSİ
ISSN: 2602-4616

Cilt IV, Sayı II, Ekim 2020

Makale Adı /Article Name

Güleryüz Gazetesinde Edebiyat
Eleştirisi*

Literature Review in Güleryüz
Newspaper

Yazar

Yunus Şahin

Öğr. Gör. Dr., Yalova Üniversitesi, Türk Dili Bölümü

yunussahin@yalova.edu.tr ORCID: 0000-0002-0616-2831

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 25.05.2020

Kabul Tarihi: 20.07.2020

Yayın Tarihi: 25.10.2020

DOI: 10.31465/eeder.742416

Sayfa Aralığı: 223-238

Kaynak Gösterme

Şahin, Yunus (2020). "Güleryüz Gazetesinde Edebiyat Eleştirisi", *Edebî Eleştiri Dergisi*, C IV, S II, s. 223-238

* Bu makale yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ÖZ

Edebiyat eleştirisi, eleştiri biliminin bir alt dalıdır. Edebiyat eleştirisinde edebî bir eser farklı yönlerinden incelenmeye tabi tutulur. Bu eleştiriler zamana ve kültüre göre değişkenlikler gösterebilir. Bu mesele doğrudan okuyucunun eserden beklentileriyle alakalıdır. Toplumun genel olarak beklentilerini karşılamayan eserler ağır bir dille eleştirilir. Bu minvalde yapılan eleştirilerde başvurulan en güçlü unsur mizahtır. 5 Mayıs 1921 – 14 Ağustos 1923 tarihleri arasında toplam 122 sayı olarak çıkarılan Gülyüz gazetesi siyasî, edebî, mizah gazetesidir. Sedat Simavi tarafından çıkarılan bu gazetede Yunan ordusu ve Yunan siyaset adamları alaya alınmış, böylece Türk ordusuna ve milletine moral vermek amaçlanmıştır. Bunun yanında Türk siyaset ve edebiyatında Milli Mücadele'ye karşı olan yahut kayıtsız kalan isimler ağır ve alaylı bir dille eleştirilmiştir. Bu eleştirilerden en çok nasibini alan isimler Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'dir. Modern Türk Edebiyatının bu iki büyük isminin bu kadar çok eleştirilmesinin sebebi, çok güçlü şairler olmalarına rağmen eserlerinde Milli Mücadele'ye kayıtsız kalmış olmalarıdır. Buna mukabil Milli Mücadele'ye hem eserlerinde hem de fiilen destekte bulunan Yakup Kadri ve Halide Edip gibi isimlerden ve eserlerinden övgü ve saygıyla bahsedilmiştir. Ancak bu isimlerin bazı eserleri de eleştirilerden kurtulamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Gülyüz Gazetesi, mizah, eleştiri, edebiyat

ABSTRACT

Literary criticism is a sub-branch of the science of criticism. In literary criticism, a literary work is examined from different aspects. These criticisms can vary according to time and culture. This issue is directly related to the reader's expectations from the text. Texts that do not meet the expectations of the society in general are criticized heavily. Humor is the strongest element used in criticism in this way. Gülyüz newspaper, which was published as a total of 122 issues between 5 May 1921 and 14 August 1923, is a political, literary and humor newspaper. In this newspaper, published by Sedat Simavi, the Greek army and Greek politicians were mocked, thus aiming to give morale to the Turkish army and nation. In addition, the names in Turkish politics and literature that are against the National Struggle or remain indifferent have been criticized in a heavy and sarcastic language. Yahya Kemal and Ahmet Haşim are the names who got the most share from these criticisms. The reason for the criticism of these two great names of Modern Turkish Literature is that they are indifferent to the National Struggle in their works despite being very strong poets. On the other hand, such as Yakup Kadri and Halide Edip, who both supported the National Struggle in their works and in bodily, names and works were mentioned with praise and respect. However, some works of these names also have not been able to escape criticism.

Keywords: Guleryuz Newspaper, humor, criticism, literature

GİRİŞ

Eleştiri, “amacı, bir yazın ya da sanat yapıtını her yönüyle ele alıp açıklamak, anlaşılmasını sağlamak ve yazınsal, sanatsal yönden değerlendirmek olan yazı türü” (Püsküllüoğlu, 2008: 50) olarak tanımlanır. Eleştirinin nasıl yapılması gerektiği ise şu şekilde ifade edilmiştir:

“Eleştiri; sanatçıya, esere, okura ve topluma yönelik olarak ayrı ayrı yapılabilir. Sanatçıya yönelik eleştiride, sanatçının kişisel özelliklerinden hareketle eser; esere yönelik eleştiride, eserin konusu, anlatım biçimi ve olay örgüsü; okura yönelik eleştiride, eserin okuyucu (eleştiri yapanın) üzerindeki etkileri; topluma yönelik eleştiride de toplumsal olay ve değerlerle ilgisi ve toplumun gelişmesine katkısı değerlendirilir.” (Uslu, 2007: 101)

Eleştiri biliminin bir alt dalı olan edebiyat eleştirisi, bir edebî eserin değişik yönlerinden ele alınarak incelenmesine, olumlu olumsuz yönlerinin tespit edilmesine ve nihayetinde bir hükme varılmasına denir. Buradaki eleştirinin mahiyeti kültüre ve

çağa göre değişkenlik gösterebilir. Bu sebepten tarih içinde ve farklı kültürlerde birbirinden farklı edebiyat eleştirisi kuramları geliştirilmiştir. Yıldız Ecevit (2011: 54) edebî bir eser üzerine yazılmış herhangi bir metnin edebiyat eleştirisi olarak kabul edilebileceğini söyler. Bu yazının akademik mahiyette olup olmaması önemli değildir.

Batı’da eleştirinin kökeni olarak Antik Yunan’a; Platon’un *Devlet*’ine, Aristo’nun *Poetika*’sına ve Horatius’un *Ars Poetika*’sına kadar uzandığı kabul edilir. Türkiye’de eleştirinin ilk örnekleri, modern eleştiri metinlerine belli yönlerden kaynak sağlayan, Divan edebiyatındaki dibace ve nazirelerdir. Namık Kemal’in “Lisan-ı Osmanî’nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şamildir” makalesi, Ziya Paşa’nın “Şiir ve İnşa” makalesi ile *Harabât* mukaddimesi Türkiye’de modern anlamda eleştirinin ilk örneklerindedir (Güngör, 2020: 6-8).

Eleştiri ve mizah arasında doğrudan bir ilişki vardır. Mizah, özünde eleştiriye barındırır. “Mizahta temel hedef güldürme ise de çok defa güldürmenin altında fert ve toplumdaki aksaklıkları, çirkinlikleri eleştirme ve iğneleme, düzeltme amaçları da gizlidir” (Durmuş, 2005: 205). Başka bir deyişle “toplumsal gerçekliğe gülünç, sıra dışı, eğlenceli, satirik bir dille yaklaşımın adı olan mizahın ana karakteri eleştirel olmasıdır” (Avcı, 2003: 80). Bu yüzden mizah yapmak isteyenler bazen bilinçli bazen de bilinçsiz bir şekilde eleştiri yapmışlar, eleştiri yapmak isteyenler ise çoğu zaman mizaha başvurmuşlardır.

Mizahın konusunu genelde gelenekler, töreler, toplumsal sistem ve yönetimler, iktidarların yarattığı adaletsizlikler teşkil eder. Bunlar ayrıca mizahın temel eleştiri nesnesidirler (Avcı, 2003: 80).

Mizahın eleştiri ile ilişkisi Batı’da Antik Yunan’a kadar gider. Önceleri Dionysos şenliklerinde sonraları ise Aristophanes’in komedyalarında mizah, topluma karşı eleştirel bir tavır takınmıştır. Bu eleştirel tavır Orta Çağ Avrupa’sında karnavallar ve soytarlar vasıtasıyla devam ettirilmiş, sonraki dönemlerde ise Boccaccio, Shakespeare, Cervantes, Moliere, Beckett gibi isimler tarafından farklı şekillerde işlenmeye devam etmiştir (Avcı, 2003: 80). Türk kültürü açısından mizah-eleştiri ilişkisini divan edebiyatında, özellikle Nef’î, Şeyhi, Meâlî, Uslu Efendi gibi şairlerin yazdıkları hiciv tarzındaki eserlerde görmek mümkündür. Bunun yanında Nasreddin Hoca, Bekri Mustafa ve Bektaşî fıkraları; Karagöz, meddah ve ortaoyunu gibi türlerde de yine toplumsal eleştirel içeriklere rastlanmaktadır. 20. Yüzyıldan itibaren matbuatın ve gazetenin yaygınlaşmasıyla sosyal, siyasî, edebî eleştiriler içeren mizahî ürünler de çoğalmıştır. Önceleri bir gazetede bu konuların hepsine rastlamak mümkünken, zamanla türlere özgü müstakil dergi ve gazeteler çıkmaya başlamıştır.

Gülyüz Gazetesinde Edebiyat Eleştirisi

Türkiye gazetecilik tarihinin en önemli isimleri arasında yer alan Sedat Simavi tarafından 5 Mayıs 1921 – 14 Ağustos 1923 tarihleri arasında toplam 122 sayı olarak çıkarılan *Gülyüz* gazetesi, haftalık yayımlanan edebî, siyasî, mizah gazetesidir. Gazete 60. sayıya kadar haftada bir kere, 60 ve 65. sayılar arasında haftada iki defa ve 65. sayıdan sonra ise tekrar haftada bir kez yayımlanmıştır. *Gülyüz* gazetesi kısmen renkli basılması nedeniyle dönemin diğer gazetelerinden ayrılmaktadır. Gazeteye muhteva açısından bakıldığında siyasî mizah ögesinin ön plana çıktığı

görülmektedir. Millî Mücadele döneminde halka ve orduya moral vermek, düşmanı tiye olarak moralini bozmak gazetenin önceliği olmuştur. Münir Süleyman Çapanoğlu (1970: 143-144), Sedat Simavi ve *Güleryüz* gazetesinden, Millî Mücadele döneminde Atina gazetelerinden Türklüğe saldıran, Anadolu hareketiyle alay eden yazılara karşı cevap veren, onları hem kalem hem fırça hem de espri ile “tokatlayan” tek insan olarak bahseder. Semih Balcıoğlu ve Ferit Öngören (1976 :62) ise yine *Güleryüz* gazetesinin Kurtuluş Savaşı’nı destekleyen tek gazete olduğu için ayrı bir öneme sahip olduğunu söyler.

Bununla beraber edebî içerik azımsanmayacak derecededir. Ancak edebî muhteva, dönemin meşhur yazar ve şairleri tarafından kaleme alınan eserleri kapsamamakta, müstear isimlerle veya imzasız olarak yazılmış ve edebî kaygıdan uzak, daha çok mizah amaçlı yahut siyasî içerikli şiir ve hikayeleri içermektedir.

Gazetede yer alan fıkralar için benzer şeyler söylemek mümkünse de bu türün diğerlerinden ayrılan bir yanı vardır. Bu fıkralar çoğu zaman mizah amaçlı yazılmış olmakla birlikte ciddi sayılabilecek edebî eleştirileri de barındırmaktadır.

Fıkraların dışında kalan diğer metinlerde de edebî eleştirilere rastlamak mümkündür. Bu eleştiriler edebî içerikli olmakla birlikte, özellikle Ahmet Haşim ve Yahya Kemal gibi bazı ediplere yöneliktir. Özellikle bu iki isme karşı alaycı bir tavır takınılırken Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi isimlere karşı daha saygılı bir üslup kullanılmıştır. Burada kıstas olarak yazar ve şairlerin Millî Mücadele karşısındaki tavır ve tutumlarının alındığını söyleyebiliriz. Ahmet Haşim ve Yahya Kemal, Millî Mücadele’ye karşı olmamakla birlikte daha çok şahsi konular etrafında eserler vermişler, toplumsal meselelerle pek ilgilenmemişlerdir. Diğer taraftan Halide Edip ve Yakup Kadri ise Millî Mücadele’de aktif bir rol oynamışlardır. Bu bağlamda gazetede yer alan eleştirilerde Millî Mücadele’yi destekleyen isimler olumlu yönden eleştiriler alırken, bu olaya kayıtsız kalan yahut karşı çıkan isimler ağır bir üslupla eleştirilmiştir.

Bunların dışında bazı önemli yazarların eserlerinin gazetelerde tefrika edilmesi yahut basılmasıyla ilgili ilanlar da görülmektedir.

Güleryüz gazetesinde ele alacağımız eleştiri yazılarından ilki, gazetenin 25 Ağustos 1337 tarihli 17. sayısında “Abdülbâki Aziz” imzasıyla yer alan “Son Edebiyat Nesline Bir Nazar” başlıklı fıkradır. Başlıktan da anlaşılacağı gibi bu yazıda yeni ortaya çıkan edebî akımlardan, edebiyatçılardan ve eserlerinden bahsedilmektedir. Kısa bir hikâye tarzında oluşturulmuş bu yazıda o dönemde edebiyat aleminde gerçekleşen hadiseler denizdeki dalgalara benzetilmektedir. Edebiyat zümreleri dalgalar gibi birden ortaya çıkmakta ve sonra yine birden kaybolmaktadırlar:

“- Ben bu dalgaları neye benzetiyorum biliyor musun?.. Edebiyat aleminde batıp çıkan zümrelere.. Bazı dalga uzun müddet sürükleniyor, bazısı ise birden kaybolur. Kendimi bildiğim bileli ne kadar zümreler doğdu.. Üful etti.. Edebiyat-ı Cedide, Fecr-i Ati, Genç Kalemler, Turancılar, Milliyetçiler daha sonra da bizim mahut güzideler! Hele bu son dalga bir zümre bile olabilmekten uzak kaldı.. Bir köpük, bir kabartı gibi canlanmasıyla sönmesi bir oldu!” (S. 17)

“Mahut güzideler” olarak zikredilen zümre Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç gibi şairlerin teşkil ettiği Beş Hececiler’dir. Aruz yerine heceyle şiir söyleyen bu şairler, bu yönlerinden dolayı biraz ümit verseler de şiirlerinde işledikleri konular bireysel meseleler olması yönünden eleştirilmiş ve hayal kırıklığına neden olmuştur. Yazar, bu isimleri müdafaaya kalkar:

“Böyle söyleme, O. Seyfi’nin ‘Peri Kızı ile Çoban’ hikayesinin ne yüksek bir şaheser!. olduğunu, Yusuf Ziya’nın ‘Binnaz’ının kıymeti, son neslin değil, belki yarım asırlık edebiyat tarihinin en yüksek sayfalarını işgal edeceklerini unuttunuz mu?” (S. 17).

Yazara göre bu isimler; “*biraz daha gayret etseler yarın sanat-ı edebiyat bizim gözlerimizle rüyet olunamayacak sedirleri işgal edecek, belki de fezanın boşlukları arasında kaybolacak.*” eserler verecektir. Ve Meşrutiyet’ten beri *can çekişmekte olan edebî hayatımız* belki de bu şairler sayesinde kurtulacaktır. Arkadaşı ise edebiyatımızı bu durumdan kurtaracak “*zengin hayalli, gönüllere sırmalı pûşideler seren şairler*”in olmadığı gibi bahsedilen bu isimlerin şiiri şiir için/ sanat için yapmadıklarını, sevgililerine birer vasıta-yı sevda olarak yaptıklarını iddia etmektedir:

“Senin sanatkar dediğin şahsiyetler edebiyat aleminde birer komiteci rolünü kabul etmiş, fakat başaramamış kimselerdir.. Onlar ki şiiri şiir için değil, sevgililerine birer vasıta-i sevda olarak kabul etmişlerdir. Bütün gayeleri edebiyat vadisini bir azim-i herc ü merc içinde çalkalattıktan sonra çekilip bir yana seyretmektir.”

“Ne oldu. O birkaç ay evvelki arşın boyu şiirler?. Hepsinin rebabının teli birden mi koptu?. Hepsinin nağmesi birden mi kısıldı?. İşaret ile kalkıp oturan bu kuklalar gürûhu zannederim şimdi hal-i istirahatte olacaklar! Bu üzüntülü ve yeisli günlerde milletin ruhuna teselli serpiştirmek ve edebiyat neslinin en kutsi bir vazifesi değil midir?. Rica ederim bir daha tekrarlama.. Bunları başlı başına bir nesil diye bana gösterme..” (S. 17).

Görüldüğü gibi burada eleştirinin merkezinde edebî/sanatsal kaygılar değil, daha çok eserlerin içeriği ile ilgili konular vardır. Ona göre *edebiyat neslinin en kutsi vazifesi bu üzüntülü günlerde milletin ruhuna teselli serpiştirmektir*. Milletin topyekûn bir mücadele içine girdiği bu dönemde edebiyat alemi de sessiz yahut kayıtsız kalmamalıdır. Yazıda Millî Mücadele’ye kayıtsız kalan bu yazar ve şairler için korsan ifadesi kullanılmaktan çekinilmemiştir. Bununla beraber tamamen bir umutsuzluk havası da yoktur. Halen daha yeni bir neslin zuhur edeceği ve edebiyat alemini mevcut *edebiyat korsanlarının* elinden kurtaracağı ümit edilmektedir: “Bu edebiyat korsanlarını ebediyen saha-i şiirden teb’îd edecek genç ve nezih zümreyi bekliyorum bakalım ne vakit yetişecek?. Acaba göremeyecek miyim?. Göremezsem gözüm açık gidecek!..” (S. 17)

Gazetede yazar ve şairlerin eserlerine verdikleri isimler de eleştirilmiştir. “Dağa Çıkan Kurt” adlı fıkrada yapılan eleştiriler aynı zamanda gazetede yer alan en ciddi edebiyat eleştirisidir. “Torpil” imzalı yazıda öncelikle edebiyatta görülen bir garabet havasından söz edilir. Bu garabet üsluptan, kitap veya mecmua isimlerine, hatta edebî tenkitlere, metihlere kadar birçok alanda görülmektedir. Yakup Kadri’nin eserlerine verdiği isimler ve Ahmet Haşim’in çıkarmak istediği

dergiye koymayı düşündüğü isim eleştirilmiştir. Ancak en ciddi eleştiri Halide Edip Adıvar'ın “Dağa Çıkan Kurt” adlı eserine vermiş olduğu isme yapılmıştır. Ayrıca Yakup Kadri'nin bu eser hakkındaki yazısında yapmış olduğu övgüler de ciddi biçimde eleştirilmiştir:

“Bir zamandan beri edebiyatımızda bir garabet havası esip duruyor, bugünkü üsluptan, kitap veya mecmua isimlerine, hatta edebî tenkitlere, metihlere kadar bu garabet havası hüküm sürüyor. Yakup Kadri Bey çok güzel bir şeymiş gibi Kitâb-ı Mukaddes tercümesinin Ermeni lehçesini talide heves etti. Manzumelerinin isminde bile bir garabet var. “Erenlerin Bağından” ne demektir!... “Okun Ucundan” tabirinden kastedilen mana nedir? Tamamen anlaşılabilir mi?”

“Ahmet Haşim Bey'in “Haşhaş” isimli bir mecmua çıkaracağını duyduk. Böyle bir gazete ismi düşünmek için insanın hakikaten haşhaş yutmuş olması gerekmez mi? Keza Dergâh denilen bir mecmuada Halit Ziya Bey'e istikbalde muvaffak olacak diyen küstah nev-heveslerin tenkitlerini gördüğümüz oldu. “Nur Baba”ya dair bir takdirname okudum ki Cenâb-ı Hak cümlemizi bu surette methedilmekten muhafaza buyursun. Son günlerde Halide Edip Hanımın da böyle garip isimli bir kitabı çıktı. Dağa Çıkan Kurt! Bir arkadaşım pek haklı olarak bunun ne demek olduğunu soruyordu. Hakikaten dağa çıkan kurt manasız bir söz değil mi? Kurt şehirde kümeste mi yaşar? Esasen dağdan başka bir yerde yaşamayan kurt için böyle bir isim hatıra gelir mi? Bu suya giren balık gibi bir şey değil mi? İkdâm'da Yakup Kadri Bey'in bu kitap hakkında makalesi olduğunu haber alınca merak ettim. Kitap hakkında bazı şeyler öğrenirim zannıyla makalesini okudum. Bu da bana eser ismi kadar garip ve manasız geldi. Kitap methedilmek istenilmiş, bu belli!.. Fakat herkes gibi methetmiş olmak için muharrir öyle garip garip fikirler, cümleler bulup ortaya koyuyor ki.”

“Mesela Halide Edip Hanım'ın ruhunun yarısı siyah yarısı beyazmış. Ruhunu koyu bir karanlıkla, göz kamaştırıcı bir aydınlıktan müteşekkilmemiş ve hiçbir zaman ne bu karanlık o aydınlığa, ne o aydınlık bu karanlığa karışmazmış.. Nasıl?.. Yine aynı makalenin biraz aşağısında Halide Edip Hanım'ın dirsekleriyle, tırnakları ve dişleriyle tırmana tırmana bir tepeye çıktığı tasvir olunur. Dirsekler ve tırnaklar ile bir yere tırmanmak olur. Fakat dişler ile tırmanmak nedir? Buna Türkçede kemirmek denmez mi? Yine aynı makalenin alt tarafında “edebî ve insani varlığının hiçbir tarafıyla hiçbir kayda bağlı değildir” deniliyor. Haydi, edebî varlığı bir yana koyalım. O, ne ise!.. Fakat insani varlığının hiçbir tarafıyla hiçbir kayda bağlı olmamak herhangi bir kadın için evsâf-ı memdûheden sayılamaz ve şüphe etmeyiz ki Halide Hanım böyle değildir. Hem doğrusu bir kadından bahis olunurken “insani varlığının hiçbir tarafıyla hiçbir kayda bağlı değildir” demek kâfi derecede çirkin bir ithamdır. Halide Hanım'ın buna herhalde cevap vereceği, icap eden mukabelede kusur etmeyeceğini ümit ediyoruz. Fakat Cenâb-ı Hak kendisinin matbuatta müdafaa edemeyecek namuslu insanları bu tarzda methedilmekten muhafaza buyursun.” (S.64)

Gazetede yalnızca bu fıkrada Yakup Kadri ve Halide Edip'in eleştirildiği görülmektedir. Bu eleştiriler ise bu isimlerin şahısları veya sanat anlayışlarıyla ilgili

değil, eserlerine seçmiş oldukları isimlerle, yani edebî yönden eleştirilmiştir. Yukarıda da değinildiği gibi Millî Mücadele'ye destek veren bu isimler hakkında gazetede mümkün olduğunca olumsuz eleştirilere yer verilmemiş, aksine takdir edilmişlerdir. “Gazi Halide Edip Hanım Diyor ki” başlıklı şiir Halide Edip'in ağzından yazılmış ve Türk kadınının düşmana karşı duruşu övülmüştür:

“Gazi Halide Edip Hanım diyor ki:

Yanan gözlerimiz ufku yarıyor
Yakacak, yıkacak düşman arıyor.
İstiklal ilkbahar güneşi gibi
Bütün ruhumuzu gelip sarıyor...

Düşmana yetişir bizim yarınımız,
Gencimiz, yaşlımız, ihtiyarımız.
Bir dişi aslan kesildi bugün
Silaha sarılan kadınlarımız” (Dertli, S. 26)

Dönemin matbuat hayatı ile ilgili eleştirilere de sıkça rastlamak mümkündür. Sabri Âdem imzalı “Edebiyat Palyaçolukları” adlı fıkrada yeni çıkan edebiyat dergileri hem tasarım hem de içerik olarak eleştirilmiştir:

“Yeni bir edebiyat mecmuası çıkaracağım – şimdi karar verdim yeni bir edebiyat mecmuası çıkaracağım. Kabında bir kadın resmi (üryan, olmazsa nim-üryan) altına da neşrolunacak eserleri olanların idare memurumuza müracaatları rica olunur. Yeni şairleri, muharrirleri, ellerinde resimleri ve bir tomar kâğıt, idare memuruna müracaat edebilirler. İdare memuru elinde perukâr, ölçüyor, biçiyor sonra: ‘Efendim sizin hesabınız iki lira’, bir diğerine: ‘Beyim sizin şiiriniz az bir yer tutuyor, yalnız yetmiş beş kuruş vereceksiniz.’ Bir diğer efendiye de: ‘Manzum masalınız için on iki lira vermeniz lazımdır’ diyor. Gör, seyreyle sen mecmuadaki kârı isterse alan olmasın!” (S.42)

Fıkrada bazı yazar ve şairlerin de çalışmalarını para karşılığında dergilerde yayınlamaları eleştirilmektedir. “Biraz da Edebî Alay” (S. 25) adlı başka bir fıkrada ise Halit Fahri ve Yahya Kemal gibi şairlerin de yazıları bulunduğu “Yarın” isimli bir edebî gazete içerik olarak eleştirilmektedir. Ayrıca “yarın” isminin bir edebî gazeteye uygun olmadığı iddia edilmektedir. Başka bir yazıda ise (Temevvücat-ı Edebîye, S.31) yine bu gazetede Abdülhak Şinasi Bey'in, Ahmet Haşim'in “Şiir-i Kamer”ini “Ay Şiirleri” ve Tevfik Fikret'in “Rübabı Şikeste”sini “Kırık Saz” olarak yazması eleştirilmiştir.

“Yine Matbuattan Mülhem” adlı şiir ise yine dönemin yeni basılan eserleri hakkındadır. Burada Yakup Kadri'nin *Nur Baba* ve *Erenlerin Bağından* adlı eserlerinden, Refik Halit'in *Ay Dede* isimli bir mizah dergisi çıkarmasından ve Halide Nusret,ERCÜMENT EKREM, Halil Nihat gibi isimlerden bahsedilir. Şiirde ayrıca Ahmet Haşim'den “dergâhın pîri” olarak bahsedilmiştir. Bu şiirde dikkati en çok

çeken ise Peyami Safa hakkında bir eleştiri yapılmasıdır. Burada “Safa’nın oğlu” olarak bahsedilen Peyami Safa’nın, sanki kendisi bu genç nesilden değilmiş gibi dönemin gençliğini tenkit etmesi eleştirilmiştir:

Yine Matbuattan Mülhem
Seyredip nisvân-ı asrı çeşmimiz mahmur olur,
Lakin onlar pek sevilmez, kalbimiz mahmur olur.
Haklı Nusret, saklatacak böyle nadir gülleri;
Aşka iman etmeyenler daima makhur olur.
Dert-i aşkın varsa durma koş Erenler Bağına,
Orda şöhret nefh eden bir Nur Baba manzûr olur.
Dört beşer zapt eylemişler postu da, dergâhı da,
Pir-i Haşim sanki onda sahip-i me’cûr olur.
Ben eminim bi-manend bir evliyadır Ercüment,
Şimdi asrîlerle istihza eder, mesrur olur.
Sanki onlardan değilmiş bak Safa’nın oğluna,
Gençliği tenkit ü istihfâf ile mağrur olur.
Hayret etmem Kirpi’den derlerse doğmuş Ay Dede;
Telgrafın tellerinden bak neler mecrûr olur.
Beş müderris çıktı kâin koptu müthiş bir grev,
Böyle şübbânla millet daima mansûr olur.
Bir Fuzuli mezhebendenmiş bu şûriş ey Nihat!
Tab olunsun bu Nedim’in gayretin meşkûr olur.
Bir tedahüller verilsin rast gelen memur olur..
Dehriya sus dehre atma sehim-i ü mizah
Asrımızda âlim aranmaz bilmeyen meşhur olur.

F. Dehri (S.68)

Dönemin eser veren şair ve yazarları tek bir şiir içinde ele alınmış ve gazetenin genelinde tercih edilen eleştirel yaklaşım bu şiirde de uygulanmıştır. Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Faruk Nafiz, Orhan Seyfi gibi isimler olumsuz yönden eleştirilirken; Yakup Kadri, Halide Nusret gibi isimlere övgüyle yaklaşmıştır:

“Avni’ye Nazire:

Kaside-i Matbûât-ı Der-İslambol
Dergâhımı her külliye-i virâna değişmem,
Kişverleri ben mahfel-i turâna değişmem.

Yahya ile Faruk-ı zaman olsa da pîrim,
Her şairi bir Seyfî-i Orhan'a değişmem.
İlhâmımı bin bir kadının vuslatı sarsın,
İlk ağrımı ben âfet-i devrâna değişmem.
Bir havz-ı ela dense sezâ şiir-i hazinim,
Ben havzımı bin halka-i ummâna değişmem.
Baykuşla veda etmişken Fahri-i zakkum
«İlk şair»i sultan-ı arûzâne değişmem.
Bir müjde-i Falih de bana verdi selamı,
Yakup'u ben ervâh-ı perişana değişmem.
Yok beis gücendiyse eğer Halide Nusret,
Ben kimseyi nüzhetli Neriman'a değişmem.
Bin tonluk eser yazmalıdır mîr-i Celal'im.
..... ben usta-i Numan'a değişmem.
Ey mîr-i Nazif varsa Züleyha-yı muhabbet,
Menfâyı hemen anber-i Tahran'a değişmem.
Parlarsa şafak yıldızı ey Haşim-i evvel
Sina-yı zeri hufre-i hüsrana değişmem.
Şübbân-ı hicâdan o beyaz gölgeli şair
Sahir beyi buhrâna değişmem.
Fazıl'la Nihat boks ediyor bahr-i hezelde
Ben onları erkân-ı sporâne değişmem.

F. A. (S. 50)

Ölçü olarak aruzu tercih etmeleri ve muhteva olarak daha çok ferdî meseleleri ele almaları nedeniyle Yahya Kemal ve Ahmet Haşim bu gazetede en çok eleştirilen isimlerdir. Yahya Kemal'in fikirlerinin şekillendirdiği Dergâh mecmuası bu bağlamda sıkça eleştirilir. Yahya Kemal'e "post-nişin" (S. 49), dergiye de dergâh yakıştırmaları yapılır. Ahmet Haşim ve Yakup Kadri'nin de bu dergide yazdıklarından bahsedilir (S. 1).

Yahya Kemal, şiirlerini çok uzun sürede yazması yönüyle de alaya alınır. *Mehlika Sultan* adlı şiirini 11 yılda bitirmiş olmasına gönderme yapılarak şairin barış görüşmeleri için heyetle beraber gittiği Lozan'da yeni bir şiire başladığı ve bunu 11 yıl sonra İstanbul'da bitireceği belirtilir (S. 83). *Asar-ı Münteşire* (S. 29) adlı yazıda ise Yahya Kemal'in çıkaracağı hayali derginin adının "Yıldı Bir Mısra" olacağı ifade edilir. Yine bu mesele şu şekilde alaya alınmıştır:

"Bir «Yahya Kemal» var dilde söylenir

Bir şiir yazarsa üç yıl dinlenir
Öyle şairliğe herkes imrenir
Şairler içinde o da bir deli”

“Der-Vasf-ı Şuara-yı İstanbul” H. Rüştü (S. 91)

Yahya Kemal’in maziye olan hayranlığı, eski şiire olan ilgisi ve dolayısıyla şiir anlayışı eleştirilmiştir:

“Üç asır evvelki gözlerle görür,
Eslâfın gezdiği yollarda yürür,
Okuyandan gamı siler süpürür,
Kederi kökünden vurup baltalar.”

Kerem (S. 49)

Tılsım imzalı “Yahya Kemal ile Terennüm” adlı şiirde “Mehlika Sultan” için oldukça ağır bir benzetme yapılmıştır. “Şark masal motifleriyle süslenmiş ve ideal güzelliğin sembolik bir” (Okay 2011: 218) kahramanı olan “ezeli ve ebedi güzeli” ve daima aranan “meçhulü ve mutlaku” (Meriç 2001: 131) ifade eden bu efsanevi güzel, vesikalı bir hayat kadınına benzetilir:

“Yahya Kemal ile Terennüm
Gördüğüm afet-misalin farkı yoktu hûrdan
Mehlika banuya benzettim onu ben dûrdan
Yeter enzârıyla açtı bin ceriha sineme
Kalmadı bir nokta farkı gönlümün kalburdan
Göz edip, işmar edip iknaya yeltendimse
Bir cevap almak ne mümkün dide-i mağrurdan
Bir şiir yazsam da versem iltifat eyler deyü
Eyledim tahrir uzunca bir gazel mâhûrdan
Yaklaşıp «Cana! Dedim, al tercüman-ı aşkı
Bir cevap çıksın civanım gonca-i memhûrdan
Her sözüm rana vesika hasmın buhranına
Kıl medet, kurtar beni şol zulmet-i Dimbo’dan
Ben vesika lafzı söyler iken ol mehlikâ
Saldırıp destin çıkarıp sine-i billurdan
Bir hüviyet kartı, ayttı: «İşte bak. Her şey tamam
Yoksa kurtulmak ne mümkün siz gibi memurdan!..»
Mehlikâ banuya benzetmiş iken (Yahya) meğer

Bu kadınmış, halk olunmuş fuhuş ile çamurdan” (S.87)

Burada Yahya Kemal'in peşinden koştuğu, hayallerini süsleyen ideallerin gerçek yüzleri gösterilmek istenmiştir. Başka bir şiirde ise *Mehlika Sultan* için “şuh” ifadesi kullanılmış ve şairin fiziksel özellikleri alaya alınmıştır:

“Şairlerin Portresi

Sanat ülkesinde yanan bir ışık,
Tanırım ben onu tam on senedir!
Gönlü ta ezelden bir şuha âşık,
Fakat söyleyemem ismini nedir?

Saçları kıvrırcık, kaşları enli,
Gözü bir mavi mine çiçeği!
Dudağı kırmızı, yanağı benli,
Lakabı: Şehzadebaşı'nın beyi!

Vücudu, tıpkısı bir kuş kafesi,
Ruhu dut yaprağı yemiş bülbül!
Hasretle ötmekten kısılmış sesi,
Aldanmış her kime verdiyse gönül!

Kalbi ağlarken de gülümser yüzü,
Arada sırada kafayı çeker,
Fakat şimdi artık bırakmış düzü,
Şampanya içerek oynuyor poker!..

Bir şiir yazayım diye bu şair
Ne zaman eline alsın kalemi,
Fikrine bir sürü kuş ismi gelir,
Bir ispinoz gibi öter elemler!”

Çimdik (S.10)

Gazetede yine Yahya Kemal'in portresi, kişiliği alaya alınarak şu şekilde çizilmiştir:

“Yarım Portreler!

Yahya Kemal:

Hem müderris, hem de şair,
Gönüllerde gezen zâir
Hû çekiyor (Allah) için
Didiniyor (dergâh) için
(Mehlîka)nın aşığıdır?!
Âşıkların en şıkıdır!”

Burhanettin Ali (S. 30)

Şairin fiziksel özellikleri ve şahsiyetiyle ilgili alay ve hakaretler bu kadarla kalmaz. Onun kilolu ve iştahına düşkün olmasıyla da alay edilmiştir. Şairin midesi işkembe, başı karpuzla benzetilmiştir. Ayrıca “kelle” ve “işkembe” kelimeleri kullanılarak şair bir hayvan gibi resmedilmiştir. Şiirin sonunda ise şairin Mısır’a gitmesinin gündemde olduğundan bahsedilmiş ve bu gerçekleşirse geri dönmemesi temenni edilmiştir. Tüm bu hakaretlere rağmen şiirin adının “iltifat-name” olması ise ayrı bir ironidir.

“İltifat-name

Bak şu mîrin refâtârına katmer katmer ensesi
Ol diyarın karpuzuna benzemez mi kellesi

Cedid-i cisre duba olsa pek sezâdır gövdesi
Üç dört metre murabbâi kaplar anın kaidesi

Elli dombay yutsa doymaz onun işkembesi
Altın, kâğıt her ne bulsa hazmederken midesi

Sû-i hazma sebep olmuş şimdi eytam peltesi
Mısır’a doğru pek bakınmış tahrîk-i çarh etmesi
Hemen gitsin inşallah kısmet olmaz gelmesi”

E. Adil (S.49)

“Yahya Kemal’in Gayrı Matbu Şiirleri” adlı fıkırdada (S.61) Yahya Kemal’in bazı meclislerde gerçekleşen olaylar esnasında söylediği şiirlerin yahut beyitlerin, neşrettiği şiirlerden daha meşhur olduğu ifade edilmiştir. Şairin daha önce yayınlanmamış, ki aslında bunlardan birçoğu gerçekte şaire ait olmayan tamamen mizah amaçlı yazılmış birkaç şiiri, etrafında teşekkül ettiği olaylarla birlikte verilmiştir. Örneğin; Kandilli’den Küçüksu’ya gece mehtapta sandalla giderken bu beyti söylemiştir:

“Kandilli yüzerken uykularda
Mehtabı sürükledik sularda”

Yine bu minvalde “Telgraf Haberleri” başlıklı yazıda Türk heyeti konferans için Lozan’a geldiğinde, Yahya Kemal’in şu beyti söylediği ifade edilmiştir (S.84):

“Kesemde para, yanımda Ruşen
Baktım ki Lozan hakikaten şen”

Bunların yanı sıra birçok yazıda Yahya Kemal ve şiiri hakkında eleştiriler yer almaktadır. Bu yazıları şu şekilde sıralayabiliriz: “Kayıp Aranıyor” (S. 16), “Yarım Portreler: Yahya Kemal” (S.30), “Şeyh Efendi Vürudu” (S. 26), “Mal Bulmuş Mağribî” (S.42), “Fahriye” (S.42), “Yahya Kemal ile Terennüm” (S.87), “Son Telgraflar” (S.88), “Yahya Kemal Bey’in Hediyeleri” (S.90).

Dizi halinde çıkan Asar-ı Münteşire isimli fıkralarda birçok şair ve eser alaya alınır. Bunlardan nasibini en çok alanlar yine Yahya Kemal ve Ahmet Haşim’dir. Özellikle Ahmet Haşim’in eserleri ve bu eserlerin muhtevaları eleştirilmiştir. Şairin, şiirlerinde ifade ettiği arzularının “delilik” olduğuna gönderme yapılarak şairin “Deliliklerim” adlı bir kitap neşrettiği söylenmiştir (S. 41). Göllerde En İyi Nasıl Kamış Olunur (Fen Kitabı), Göl Sahneleri (Şiir Dergisi) yine Ahmet Haşim’e ait eserler olarak verilmiştir (S. 21).

Ahmet Haşim’in şiirleri sadece içerik olarak değil üslup olarak da alaya alınmıştır:

“Yeni Fransız Şairleri Üslubunda
-Ahmet Haşim’e İthaf-

1

Semti Cibali

Sarı boyalı.

İbtida şam,

Sonra akşam?!

Benât-ı meknû

Kurtar bunu!

Kafiyesi sâlih,

Biri de sıkı fıkı

Oldu....

2

Hüseyin Cahit Tanin’de?!!.

Tahsin Nahit eninde

Büyükada

Bu da orada?

Zavallı alık!

Uzun hastalık...

Boğar!
Dursun biraz,
Ölecek.
Gerçek?
İzdivaç ü zifaf:
Bu pek tuhaf!
3
Gül cemal,
Dalga!
Enver Paşa,
Kavga!”

Ş... (S.60)

Göl Saatleri şairi Ahmet Haşim’in göllere olan ilgisi gazetede alay konusu olmaktan kurtulamamıştır. “İstanbul Nasıl Güzelleşir” (S. 17) adlı fıkrada yazar, halihazırda gayet güzel olan bu şehri güzelleştirmenin yolunu aramaktadır. İçinde göl olmayan bir şehrin ne kadar güzel olursa olsun gerçek manada güzel olamayacağını iddia eder. Bu yüzden bu şehirde bir göl olması gerekmektedir. Göksu, Kurbağalı Dere gibi yerler göle dönüştürülebilir. Kamış ve kuğular ise zaten kendiliğinden ortaya çıkacaklardır.

Dönemin genç şairlerinden olan Faruk Nafiz, gazetede eleştirilen isimlerden biridir. Şairliğe yeni başlamış olan Faruk Nafiz’in şiirini aruzla yazması ve daha ilk şiirlerinden itibaren kendini büyük bir şair olarak görmesi eleştirilmiştir.

“Manzumemin İlk Mısraı

Muharriri: Faruk Nafiz

«Nafiz» nazarımla hayâlâtta gezerken
Hummasını duydum sanarak sanatın erken
Çıktım reh-i tahrire hemen şair adıyla
Uçtum ebedî afakta aruzun kanadıyla..
Çıktıkça semavâta derinleşti ufuklar.
Gördüm orada genççe bir avare uyuklar
Kimdir bu adam böyle uyur derdim içimden
Gördüm ki bir ayinede makûs imişim ben
Ol saniye bir nağmeli ses duydum İlahi
«Şarkın yedi yüz yılda yetiştirdiği dâhi »”

Müstensihi: Azade (S. 40)

Gazetede yeni veya tekrar yayınlanan bazı edebî eserlerin ilanlarına yer verilmiştir. Bu eserlerin bazıları oldukça sade bir üslupla anlatılırken bazıları ayrıca methedilmiştir. Bu övgüler eserin içeriğiyle ilgilidir. Örneğin dört farklı sayıda (S. 81-84-87-89) ilanı verilen *Kiralık Konak* için kullanılan üslup oldukça sadedir. Dahası 89. sayıda verilen ilanda romandan bir “aşk ve ıstırap” romanı olarak bahsedilmiştir. Ercümen Ekrem’in *Asriler* ve *Koyun* adlı eserleri (S. 80), Nedim divanı (S. 83), Peyami Safa’nın *Sözde Kızlar* adlı romanı (S. 95), Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun *Çağlayanlar* adlı kitabı (S. 59), Ömer Hayyam’ın *Rubailer*’i (S. 69-71), Halide Edip’in *Dağa Çıkan Kurt* adlı romanı (S.79) aynı şekilde ilanı verilen eserlerdir. Halide Nusret’in *Sisli Geceler* adlı romanı için “nefis” (S. 94), Halid Ziya’nın *Aşk-ı Memnu* adlı romanı için ise “şaheser” ifadeleri (S. 94) kullanılmıştır.

Gazetede eleştirilen bir diğer isim olan Refik Halit, İttihat ve Terakki’ye muhaliftir ve bu yüzden sürgüne gönderilmiştir. Sürgünden sonra Hürriyet ve İtilaf Fırkası’nda siyasete girmiştir. Anadolu’daki hareketin İttihat ve Terakki’nin bir devamı olduğunu ve bu tür maceraların ülkenin sonunu getireceğini düşünen Refik Halit, Kirpi ve Aydede müstear isimleriyle yazdığı yazılarda Millî Mücadele’ye karşı çıkmıştır (Çoruk, 2008: 155-156). Bu sebepten Refik Halit *Gülyüz* gazetesinde sıkça eleştirilmiştir. Fakat bu eleştiriler yazarın edebî kişiliği veya eserleriyle alakalı değil, yukarıda bahsedilen siyasi kişiliği ve gazeteciliği üzerinedir.

SONUÇ

Millî Mücadele döneminde yayın hayatına başlayan *Gülyüz* gazetesi siyasî, edebî, mizah gazetesi olarak tanımlanmıştır. Gazetede yazarlar, içinde buldukları dönemin şartlarına kayıtsız kalmamış, ellerinden geldiği kadarıyla bu mücadeleye destek vermişlerdir. İçinde buldukları durumun etkisiyle edebiyatın da böyle bir vazifesi olduğuna inanmışlardır. Dolayısıyla gazetede yer alan şiirlerin, manzum hikayelerin, fıkraların ve diğer edebî türlerin konuları genellikle bu alandan seçilmiştir.

Mizah gazetesi olması hasebiyle bu gazetede düşmanı tiye alan çokça mizahi karikatürlere, fıkralara ve manzumelere rastlamak mümkündür. Bu durum gazetenin yayın politikasının ürünüdür. Ancak bu alay ve eleştiriler her zaman düşmana yönelik olmamıştır. Her alanda, Millî Mücadele karşıtları bunlardan nasibini almıştır. Edebiyat alanında ise eleştirileri üçe ayırmak mümkündür:

1- Millî Mücadeleye karşı olanlar: Ali Kemal, Refik Halid.

2- Millî Mücadeleye karşı olmamakla beraber eserlerinde şahsi konuları işleyip, toplumsal meselelere kayıtsız kalanlar: Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Orhan Seyfi, Yusuf Ziya.

3- Millî Mücadeleyi destekleyenler veya bizzat katılanlar: Yakup Kadri, Halide Edip, Halide Nusret, Ercümen Ekrem, Fazıl Ahmet, Halil Nihat.

Bu eleştirilerde kıstas sadece Millî Mücadele’ye karşı olmamak değil, mesaisini bu mücadele için harcamamaktır. Dolayısıyla yukarıda sözü geçen ilk iki grup ağır bir üslupla ve alaycı bir biçimde eleştirilirken, son grupta yer alan isimlerden övgü ve saygıyla bahsedilmiştir. Ancak bu grupta yer alan bazı isimler hakkında eleştiriler yok değildir. Bu eleştiriler yine saygı çerçevesinde eser isimleri

ve benzeri hususlar hakkındadır ve asla bu isimlerin şahsiyetleriyle ilgili alay ve hakaret içermemektedir.

Bu eleştirilerden en fazla nasibini alanlar ise Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'dir. Modern Türk Edebiyatının bu iki büyük simasının bu kadar alaya alınmasının nedeninin güçlü kalemlerini bu yolda kullanmak yerine şahsi meseleleri için kullanmaları olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Avcı, Artun (2003). "Toplumsal Eleştiri Söylemi Olarak Mizah ve Gülmece" *Birikim*. Sayı 166: 80-96.

Balcıoğlu, Semih, Ferit, Öngören (1976). *50 Yılın Türk Mizah ve Karikatürü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Çapanoğlu, Münir Süleyman (1970). *Basın Tarihimizde Mizah Dergileri*, Garanti Matbaası, İstanbul.

Çoruk, Ali Şükrü (2008). *Mizah Penceresinden Millî Mücadele -Ya İstiklâl Ya Ölüm-*, Kitabevi, İstanbul.

Durmuş, İsmail (2005). "Mizah", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 30, s. 205-206.

Ecevit, Yıldız (2011). "Türk Edebiyat Eleştirisi", *Varlık*, Sayı: 1129, Ekim 2011.

Güngör, Bilgin (2020). *Edebiyat Eleştirisi Kuram ve Uygulama*, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale.

Meriç, Cemil (2001). *Bu Ülke*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Okay, Orhan (2011). *Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Püsküllüoğlu, Ali (2008). *Edebiyat Sözlüğü*, Can Yayınları, İstanbul.

Uslu, Mustafa (2007). *Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Yağmur Yayınları, İstanbul.